

Whakawhaititanga.

Ingoa.

- Ingoa Poto.
- Whakamaramatanga.
- Whakakorenga o te Tekihana 63 o "Te Ture Whenua Maori, 1880."
- Kaua he roia e tu hei kaiwhakahaere mo tetahi tangata.
- Nga wehewehenga.
- Ka ahei te Kooti ki te nuku haere i [unclear: ena] tunga.
- Kaua te tangata e whakahaere hoko mo [unclear: te] whenua Maori kia pahemo raano nga ra wha tekau i muri i te whakataunga o nga take ki te whenua.
- Me kaua e whaimana me kore tikanga hoki nga puka-puka tuku whenua, me ahei hoki kia whainatia kia utu moni te tangata e pera ana.
- Ma te Komihana e whiriwhiri.
- Ma te Komihana e tuhituhi ki tua o te puka-puka tuku mehemea e he ana i te Ture.
- Me mana nga tiiti i te mea kua rehitatia.
- Me kuhu atu etahi tekihana o tenei ki Te Ture Arai i te Hoko Tahae i nga Whenua Maori.
- Kaua e pa tenei Ture ki te Karauna.
- Whakatikatika i "Te Ture Whakahaere mo nga Whenua. Tuturu a nga Maori, 1867."
- Whakakore i te Tekihana 10 o "Te Ture whakatikatika i te Ture Whakahaere mo nga Whenua Tuturu a nga Maori, 1877."
- Me panui ki te *Gazette* me te Kahiti te unuhanga o nga here i runga i te whenua.
- Whakatikanga i enei rarangi, ara, te 16, 17, 18 me te 22 o "Te Ture Kooti Whenua Maori, 1880."

HE TURE hei whakatikatika i nga Ture e pa ana ki nga whenua Maori.

Ka Meingatia Hei Ture e te Runanga Nui o Niu Tireni e noho huihui ana i roto i te Paremete, i raro ano i tona mana; koia tenei:

- Ko te Ingoa Poto o tenei Ture ko "Te Ture Whakatikatika i nga Ture Whenua Maori, 1883."
- Koia enei nga whakamaramatanga o nga kupu i raro nei, ara:—
  - "Tiwhikete Whaitaketanga" ko tona tikanga he tiwhikete e whakaputaina ana i runga i tetahi whakawakanga tuturu, i tetahi whakawakanga-tuarua ranei:
  - "Kooti" ko tona tikanga ko te Kooti Whenua Maori i tu nei i runga i te mana o "Te Ture Kooti Whenua Maori, 1880."
  - "Maori" ko tona tikanga he tangata Maori o Niu Tireni, tae atu ki nga hawhe-kaihe me o ratou uri e puta ana mai i te taha Maori.
- Ka whakakorea i konei te Rarangi *ono tekau ma toru* o "Te Ture Kooti Whenua Maori, 1880."
- E kore e tukua tetahi tangata kia tu i roto i te Kooti mehemea he roia tona hei korero i te taha ki a ia, he roia ranei hei tohutohu i a ia, a he kaiwhakahaere he tangata ke atu ranei hei whakahaere i te taha ki a ia.
  - Engari ki te ata whakaaturia ki te Kooti na te mate, na te kaumatua rawa, na te ngoikore, na te ngaro ake ano ranei i kore ai e tae ake ki te Kooti tetahi o nga tangata e pa ana ki te mea e whakawakia ana, me ahei ano ia ki te whakarite kia tu he Maori, i runga i te whakaaro a te Kooti, hei whakahaere mo te taha ki a ia, a me pera ano hoki mehemea ki te tae ake taua tangata, a ki te kitea he kuare rawa ia ki te whakahaere i tona take.
- I runga i nga tono wehewehe whenua, me ahei te Kooti, i runga i tona mana, ki te whakatarewa i nga whakataunga mo etahi tikanga o te Ture, mo nga mahi, mo nga paanga ranei o etahi hunga ki tetahi ture, tiiti, wira, pukapuka ranei, ka whakarite ai te ra me te wahi hei whakarongo ki a ratou e whai take ana, ki a ratou roia ranei.
  - Ko te tangata e pa ana ki tetahi whenua kua karaatitia e te Karauna, i te mea e whakawakia ana he tono wehewehe whenua ka tika kia whakarite i tetahi kaiwhakahaere i ana take, mehemea e whakaetia

ana e te Kooti.

- Ka ahei ano te Kooti ki te whakaneke atu i tetahi whakawakanga i tena ra ki tetahi atu ra, i tena wahi ki tetahi atu wahi; na me tahuri ano te Kooti ki te rapu ki te whakatuturu i nga take whenua Maori i runga i nga huarahi e tino marama ana, haunga te whai tonu i runga i nga tikanga e whakatakotoria ana e te ture.
- I muri i te mananga o tenei Ture, e kore e tika i te ture, kia tahuri tetahi tangata ahakoa mona ake, mo tetahi atu tangata ranei, i runga ranei i te tikanga kai-tiaki ki te whakahaere korero mo te tuku, mo te hoatu ke, mo te hoko, mo te riihi, mo te kurutete, mo te noho ranei i runga i etahi whenua Maori, mo etahi take, tikanga, whaitaketanga, paanga ranei ki tetahi whenua, kia pahure raano nga ra wha tekau i muri i te whakataunga o nga take ki taua whenua.

Kia rite nga tikanga e whai ake nei ka kiia ai kua whakataua nga take ki te whenua:—

‡ te mea kua pahemo te wa i whakaritea ai hei tononga mo te whakawa tuarua i raro i "Te Ture Whenua Maori, 1880," mehemea kaore i tonoa he whakawa tuarua;

‡ te mea ranei kaore i whakaaetia te whakawa tuarua;

‡ te mea ranei kua whakataua te whakawa tuarua.

I muri tonu iho i te whakataunga o te take ki tetahi whenua i runga i nga tikanga kua tuhia ake nei me panui e te Tumuaki o nga Kai-whakawa o te Kooti Whenua Maori ki te Kahiti, whakaatu ai kua whakataua te take ki te whenua, me te ingoa e mohiotia ai taua whenua, me te ra e unuhia ai te here o te whenua i raro i tenei Ture.

- I muri iho i te mananga o tenei Ture, a i mua ake hoki i te whakaritenga o te ra kua kiia ake nei, ki te tahuri te tangata ahakoa mona ake, mo tetahi atu tangata ranei, i runga ranei i te tikanga kai-tiaki ki tetahi whenua Maori i runga i te tango, hoko, riihi, tuku, tukunga-aroha, pewhea atu ranei, a te Maori, mona ake, mo ratou tahi ranei ko etahi atu tangata; a ki te uru ranei taua tangata ki tetahi whakahaere, ki tetahi whakaaetanga, ki tetahi whakaritenga, ki tetahi meatanga ranei e whakaaetia ai ki a ia, ki a ratou tahi, ki tetahi tangata ke atu ranei, tetahi hoko pera, tetahi riihi, tuku, tukunga-aroha, tukunga pewhea atu ranei, na ko te whiu mo taua tangata me utu ia i nga moni kia kaua e nui atu i te *rima rau* pauna, a ko te utunga i aua moni me tango i raro i te mana o te ture.

Ko aua puka-puka tuku, riihi, hoatutanga, whakaritenga, whakaaetanga katoa, me kore whaimana rawa, ma enei tikanga anake e whai ake nei e mana ai.

"Whenua Maori" tona tikanga i roto i tenei tekinana me te tekihana o mua tata ake, me kaua e pa ki nga whenua kua whakahaua nei kia whakaputaina te tiwhikete whaitaketanga te pukapuka whakamaharatanga take ranei i mua i te mananga o tenei Ture.

Engari kaua e whakataua he hara ki tetahi tangata mo etahi mo tetahi mahi ranei, i raro i nga tikanga o tenei Tekihana, ma te tono raano a tetahi tangata e whakamanaia ana e te Kawana hei pera.

- Na i tua atu i nga uiuinga e whakahaua ana e "Te Ture Arai Hoko Tahae i nga Whenua Maori, 1881," kia whakahaerea e te Komihana, me tahuri ano ia i runga i nga tikanga o tenei Ture ki te uiui, ki te rapu, mehemea kaore aua whakahaere kua korerotia ake nei i timataria, i mahia ranei, i muri i te mananga o tenei Ture, a i mua atu hoki i te panuitanga o te ra kua kiia ake nei.
- Ki te marama i te Komihana kei te he i raro i tenei Ture, i raro ranei i "Te Ture Arai Hoko Tahae i nga Whenua Maori, 1881," tetahi mahinga whenua, na me tuhituhi ano e ia tetahi tiwhikete whakahaere, i raro i tona ringaringa, ki runga ki te tino pukapuka o taua mahinga.

E kore tetahi puka-puka tuku e tuhia peratia ana, pukapuka whakaritenga ranei, e taea te rehitia i roto i tetahi Tari Rehitia Pukapuka-tuku, Whenua ranei, kia whakarereketia rano, kia hurihia ketia ranei te whakataunga a te Komihana e tetahi whakawakanga a te Hupirimi Korti i te kawenga atu ki reira, katahi ano ka tika, a me puta rawa ano hoki te kupu whakakahore atu i taua tuinga a te Komihana, notemea e mana ana i konei taua Kooti ki te whakaputa kupu pera.

- E kore etahi kupu o tenei Ture i runga ake nei e pa ki tetahi pukapuka hoko, riihi, tuku, tukunga-aroha, tukunga pewhea atu ranei kua oti te rehitia i raro i tetahi Ture mo te rehitia pukapuka-tuku, me te rehitia whenua; engari e kore hoki tenei tikanga e riro hei whakaiti i tetahi taimahatanga moni i runga i tetahi tangata i te mea e whakataua ana kia utua e ia.
- A muri nei panuitia ai "Te Ture Arai Hoko Tahae i nga Whenua Maori, 1881," ano nei tona tikanga i whakaurua ki roto nga rarangi tua-ono, tua-whitu, tua-waru, tua-iwa, kotahi tekau, kotahi tekau ma tahi o tenei Ture, a mehemea nei enei rararangi ko tetahi wahi tonu o taua Ture.
- E kore tetahi kupu o tenei Ture kua whakahuatia i mua ake nei e pa ki te Karauna, ki tetahi tangata ranei e whakahaere ana mo te taha ki te ki Karauna i raro ano i te mana o tetahi Minita o te Karauna.
- A muri nei panuitia ai Te Ture Whakahaere i nga Whenua Tuturu a nga Maori, 1867" me "Te Ture Whakatikatika i Te Ture Whakahaere i nga Whenua Tuturu a nga Maori 1877" ano nei tona tikanga i uru atu tenei whakaritenga ki roto ara: —Katoa nga moni hei utunga i raro i aua Ture, i raro ranei i tetahi whakaritenga i raro i aua Ture, me utu atu ki roto ki tetahi *kaute* e whakapuaretia ana e te Kai-tiaki o te

Katoa hei pera, a me kati noa ko tana pukapuka whakaae i te rironga atu o aua moni hei whakaatu kua rite atu aua moni i te tangata mana ra e utu, a ko te tiwhikete anake a taua Kaitiaka ka tirohia e te Komihana he pono tera ano he utunga moni kua rite i raro i aua Ture; na me kua taua Kai-tiaki o te Katoa e whakaputa i tetahi moni o roto i taua *kaute* kia tae atu rano tetahi tuinga a tetahi Kaiwhakakawa o te Kooti Whenua Maori whakamana i a ia kia pera.

- E whakakorea ana i konei te rarangi kotahi tekau o taua "Ture Whakatikatika i Te Ture Whakahaere i nga Whenua Tuturu a nga Maori 1877," na ka panuitia taua Ture hui atu ki "Te Ture Whakatikatika i te Ture Whenua Maori, 1878 (No. 2) mehemea tonu nei kaore i meingatia hei ture taua rarangi kotahi tekau.
- I muri i te mananga o tenei Ture e kore e whaimana kia unuhia te here o te Whenua Maori, tetahi taha te katoa ranei, kia panuitia rano mo nga ra ono tekau ki te *Gazette* me te Kahiti taua hiahia kia unuhia nga here.
- Ko nga tekihana tekau ma ono, tekau ma whitu, tekau ma waru, me te rua tekau ma rua o "Te Ture Kooti Whenua Maori, 1880," me whakatikatika penei me enei e whai ake nei:—

Ko te tekihana tekau ma ona me penei ano tona tikanga mehemea nei kaore tenei kupu "tokotoru" i roto; ko te tekihana tekau ma whitu me penei ano tona tikanga mehemea nei kaore te rarangi toru me te rarangi wha i uru ki roto; a ko nga tono whakawa take i tonoa i mua i raro i nga tikanga o taua Ture me whaimana tonu inaianei aua tono; me apiti atu enei kupu e whai ake nei ki te tekihana tahi tekau ma waru, "engari me ahei te Tumuaki o nga Kai-whakawa i ia wa i ia wa, i mua o te tunga o te Kooti, ki te whakahau kia nukuhia atu te tunga o te Kooti mo tetahi atu ra, kei reira nukuhia atu ai taua tunga, na ko nga mahi, me nga whakawa tuarua, i whakaritea mo te ra i whakahuatia tuatahi ra, me penei ano mehemea nei i whakahaua mo te ra i whakaritea tuaruatia i te nukuhanga o te tunga o te Kooti;" ko te tekihana rua tekau ma rua me penei ano mehemea nei kaore enei kupu i uru ki roto, ara, "penei me te kupu i roto i te tono a mehemea."